

Nudeći im umjetnu
inteligenciju koja
dodatno mijenja
ulogu prijatelja, sve
radimo da djeci
uskratimo
socijalizaciju

Prof. prim. dr. sc.
Katarina Dodig Ćurković

Roditelji

često tjeraju djecu preko ruba

Razgovarala: Suzana Lepan-Štefančić

U oči početka nove školske godine razgovarali smo s prof. prim. dr. sc. Katarinom Dodig Ćurković, specijalicom dječje i adolescentne psihijatrije te forenzičke psihijatrije i pročelnicom Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju u KBC-u Osijek.

Početak školske godine neminovno se povezuje sa stresom. Kako smo se kao društvo doveli do toga?

Početak školske godine uvijek je vrlo intenzivan dio godine iz više razloga: gotovi su praznici, djeca su se opustila, narasla su, potrebno je ponovno se disciplinirati u smislu da je ponovno važno osigurati da djeca uredno i na vrijeme idu spavati, redovno se ujutro bude, imaju jasnu strukturu dana, vrlo je važno ponovno se motivirati i za sve obaveze koje škola nameće i uskladiti se s ritmom školskih zadaća, ispi-

ta, školskih i izvanškolskih aktivnosti... Nije samo na djeci da se ona prilagode, početak škole je stres i za roditelje, posebno one koji prvi put šalju dijete u školu. Naravno, jasno je da osnovna škola i srednja škola nose drukčiju razinu stresa, kao, naravno, i razred u koji djeca kreću. Kod ovih iz osnovne škole uvijek je dodatno stresan početak ako dijete kreće u peti ili osmi razred, posebno jer je osmi razred prekretnica za upis u srednju školu. Srednjoškolcima je stres polazak u prvi razred, novo društvo, novo okruženje, novi profesori, možda i prva separacija od roditelja za djecu koja počinju stanovati u učeničkim domovima. Također, završni razredi su u dodatnom stresu zbog nadolazeće mature, pritiska polaganja mature, odabira budućeg zanimanja, straha od neuspjeha na maturi, općenito straha kako dalje kroz život... Govoreći općenito o školi, moj je dojam da je danas djeci i adolescentima škola praktično stres cijele godine i izgleda da sada vrijedi inačica svima dobro poznate

DJETETU TREBA POMOĆI DA SE POLAKO PRIVIKNE NA NOVO, NE GA ROBOTIZIRATI I DOŽIVLJAVATI GA KAO JEDNOG OD NATJECATELJA U RAZREDU GDJE JE RODITELJ TRENER, A DIJETE ONAJ KOJEG RODITELJ TRENIRA

poslovice pa se čini da “od kolijevke pa do groba najstresnije je školsko doba”. Društvo godinama gura djecu i, posljedično tome, sav obrazovni sustav u kategoriju “stalnog pritiska” koji je primarno motiviran imperativom ocjena, ne znanja i kvalitete tog znanja kao i primjene naučenoga. Godinama se stalno razmatra je li potrebno ili nije potrebno mijenjati obrazovni sustav, stalno su nove reforme, ali ukupno gledajući, rezultati državnih matura – unatoč stresu, pritisku i nerealnim očekivanjima – sve su lošiji. Dakle, ono što društvo očekuje u potpunom je raskoraku s onim što djeci nudi, i tu je jedan od osnovnih problema. Tjemo ih na učenje vrlo često potpuno neprimjenjivog i nebitnog znanja, a s druge strane ih ne osposobljavamo za ono što će im i radno i životno biti potrebno. Koliko god se stalno hvalimo da smo podigli obrazovni sustav na neku višu razinu, činjenica je da ipak još uvijek nismo prepoznali da školovanje nije samo obrazovanje nego i paralelno dječje odrastanje.

Često upozoravate kako djeca zbog škole “pucaju po šavovima”. Jesmo li uistinu svjesni problema ili ga banaliziramo u smislu “svi smo išli u školu i preživjeli”?

Rekla bih da još uvijek nismo svjesni važnosti i specifičnosti vremena u kojemu djeca danas žive, odrastaju, školuju se i u konačnici se formiraju kao budući odrasli ljudi. Istina je da smo svi išli u školu, međutim zaboravljamo da nas nisu odgajali tehnologija i društvene mreže, nego su nam uglavnom autoriteti bili roditelji, učitelji, neke druge osobe za koje smo smatrali da su bitne za nas te naše učenje i odrastanje. Današnje generacije slušne su onim što im se svakodnevno nudi, imaju toliko neograničen pristup raznim informacijama i količini informacija koje nitko ne filtrira, a same nisu zrele da često odaberu najbolje. Nije stvar u “preživljavanju”, bit je treba li uopće “preživjeti” školu ili treba “živjeti” u činjenici da se obrazujemo. Naglasak bi trebalo vratiti u segmentu da je školovanje, mogućnost da se obrazujemo i općenito da imamo mogućnost stjecanja znanja i vještina zapravo privilegij, a ne pokora. Na žalost, danas djeca školu često doživljavaju kao “nužno zlo”, ne mjesto gdje bi uz znanje trebala stjecati i prijatelje, učiti se druženjima, socijalnim vještinama, steći i neka prva ljubavna iskustva, neke vještine koje će im poslije olakšati život, ne ga zakom-

**HVALIMO SE DA SMO
PODIGLI OBRAZOVNI
SUSTAV NA VIŠU
RAZINU, A NISMO
PREPOZNALI DA
ŠKOLOVANJE NIJE
SAMO OBRAZOVANJE
NEGO I PARALELNO
DJEČJE ODRASTANJE**

plicirati. Djeca pucaju po šavovima dulje vrijeme, pucaju i odrasli, možda bismo to mogli sabrati u "puca nam društvo po šavovima", ali mi odrasli ipak smo se naviknuli i imamo načine suočavanja sa stresom, djeca na žalost nemaju razvijen kapacitet da se sa stresom nose zdravo i učinkovito. Često ćete u razgovoru s mladima doznati da je uz obitelj glavno mjesto nezadovoljstva i njihovih frustracija upravo škola, vezano i uz nerazumijevanje učitelja, profesora, izostanak adekvatne podrške stručnih službi, vrlo često smatraju da nikoga nije briga za njihove probleme, osjećaju se neprihvaćeno od vršnjaka, slabo se socijaliziraju, vrlo često ne vide smislenost u gradivu koje uče, nije im dovoljno zanimljivo ili gradivo ili način na koji im se ono prenosi, dakle i sami često u nekim segmentima imaju pravo kada se žale da bi moglo biti puno bolje.

Što su najveći okidači za "školski" stres – jesu li to (pre)velika očekivanja, strahovi da ih dijete ili roditelji neće zadovoljiti?

Okidači za školski stres su različiti: teško je odmah reći na prvu loptu što su to okidači jer dosta, naravno, ovisi o samom djetetu, njegovoj konstytuciji, dobi, psihičkoj zrelosti ili nezrelosti, općenito vulnerabilnosti, uz činjenicu ako se radi o djetetu s posebnim potrebama, djeci s invaliditetom, djeci koja imaju uza sve i

neke psihičke smetnje, djeci koja odrastaju u često neprepoznatim rizičnim uvjetima odrastanja (loši odnosi između roditelja, nasilje u obitelji, siromaštvo, alkoholizam u obitelji, izostanak podrške od obitelji, odrastanje unutar doma ili udomiteljskih obitelji, teška bolest nekoga od roditelja ili bolest samog djeteta: dijabetes, epilepsija, anemija, gastrične tegobe, česte glavobolje) i slično što može dodatno otežati prilagodbu djeteta na očekivanja školskoga sustava. Danas se već od vrtićke dobi na djecu primarno od roditelja stavlja pritisak stalnog nadmetanja među vršnjacima, što se vrlo često nastavlja i poslije, svjesno ili nesvjesno od roditelja, koji opravdavaju svoja očekivanja time "da žele svom djetetu najbolje i ne žele da jednog dana dijete bude neuspješno" jer nije završilo školu. Već sada me zabrinjava činjenica da mi se pojedini roditelji žale da se u prvim razredima škole očekuje da dijete dođe skoro pa pripremljeno tako da mora znati čitati, pisati, poznavati slova, brojke, razlikovati boje i slično, pa se pitam koji je onda smisao škole. Citiram jednog roditelja: "Moje je dijete za mene projekt od kada se upiše u školu." Dakle, roditelji se često sami uspoređuju s drugim roditeljima, tjeraju svoju djecu često i preko ruba, i pri tome se zapravo ne vode stvarnim interesima djeteta, nego svojim roditeljskim interesima. Naravno da sve to utječe na dijete, koje je već i polaskom u školu uplašeno, ranjivo, zabrinuto, treba se naučiti sjediti dulje vrijeme na jednom mjestu, upoznavati druge oko sebe, pozicionirati se među vršnjacima, zapamtiti svu zadaću, reducirati vrijeme za igru, imati više sati za učenje, manje za prijašnje aktivnosti i slično. Dakle, djetetu treba pomoći da se polako privikne na novo, ne ga robotizirati i doživljavati ga kao jednog od natjecatelja u razredu gdje je roditelj trener, a dijete onaj kojeg roditelj trenira. S jedne strane razumijem i roditelje jer ne žele da njihovo dijete u nečemu kasni, ali s druge strane ne razumijem stav da prije polaska u prvi razred djeca već moraju sve znati jer onda ne znam zašto nemamo škole kod kuće pa da sve nastave i dalje učiti doma.

Koliko je opasno djetetu postaviti letvicu previsoko?

U svemu je opasno dizati ljestvicu iznad onoga što realno možete i skočiti ili preskočiti. Zašto? Jednostavno, ako ste digli ljestvicu na razinu koju može preskočiti Blanka Vlašić, a vi naravno ne možete,

onda ćete cijeli život biti frustrirani jer ste uvijek bili daleko ispod te visine i nikada niste uspjeli ostvariti zacrtani cilj, koji je u početku već bio irealan. Dakle, u redu je ciljati više, ali ne po cijenu vašeg i djetetovog i zdravlja i psihe. Na žalost, okolina često radi pritisak i na roditelja, koji iz straha da bi mogao ispasti “nebrižan roditelj” zapravo često i nesvjesno radi golem pritisak na dijete ne uvažavajući realno djetetove i želje i kapacitete, nerijetko i realne intelektualne mogućnosti. Posebno je katkada teško u obitelji s više djece gdje se djeca često i uspoređuju, mlađi sa starijima, pa bi često mlađa djeca trebala na neki način slijediti put starije uspješnije djece, a pri tome se ne prate želje mlađeg djeteta i neke njegove ambicije. Svakako je važno dijete poticati, usmjeravati, ohrabrivati ga, osnaživati ga da ima vjeru u sebe i da bude samopouzdanije, ali ako opazimo da smo dijete toliko pogurali da umjesto uspjeha imamo tužno, depresivno, nezadovoljno, nesigurno ili agresivno dijete..., negdje se moramo revidirati i razmisliti radimo li nešto što je dobro za naše dijete ili radimo ono što mislimo da je dobro za nas. Često mi se i same mame znaju požaliti da ako dijete nije dobro u školi, okolina vrlo često djetetov neuspjeh odmah pripisuje majci, rjeđe nego očevima, i upravo je u tom segmentu jako važno pružiti podršku i roditelju i djetetu. Isto tako je često jako vidljiva potreba roditelja da dijete s očitim i intelektualnim i razvojnim teškoćama po svaku cijenu integrira kroz redovni obrazovni i sustav i program, međutim to se često pokaže kao loša odluka jer dodatno frustrira dijete, koje se ne uspije dobro snaći, a onda obeshrabri i roditelja. Dakle, vrlo je važno u tom segmentu imati dobru suradnju stručnih službi, djeteta i roditelja, ali i nastavnika/profesora koji će znati, kada im se preporuča, djetetu omogućiti stvarnu prilagodbu na model koji mu najbolje odgovara, ne da i dalje bude samo “slovo na papiru”.

Kako pripremiti dijete za školu da ga se potiče na uspjeh, ali i da se nauči nositi s neuspjehom?

Pogrešno je dijete pripremati za život da mu već u startu nabijemo osjećaj da ako nije 5,0, onda se radi o potpunom neuspjehu, ne samo u slučaju školovanja nego i općenito. Činjenica je da današnji popustljiv odgoj – koji bih radije često prevela kao neodgoj ili odgoj koji se najmanje brine o djetetu – čini nove

Mlađi imaju sve manje radnih navika, nespretni su, nemaštoviti, slabijih motoričkih vještina. A mi smo za to krivi

generacije izrazito loše pripremljenim za to da se nose sa životnim situacijama koje nisu uvijek ugodne, uspješne i takve da nas čine sretnima. Danas se silno trudimo djecu poštediti istine, a to je da je život najmanje med i mlijeko te da traži puno toga od nas. Dakle, želimo li svom

djetetu olakšati prilagodbu u školi, primarno bismo se trebali usmjeriti na njegovu prilagodbu na vršnjake, uvažavanje različitosti, poštovanje pozitivnog autoriteta, želju za učenjem, a ne za pukim natjecanjem za odlične ocjene, prilagodbu djeteta na dulji boravak izvan kuće, odvajanje od roditelja, prilagoditi dijete da ima jasnu strukturu dana, kada je vrijeme za učenje, kada za igru, uskladiti broj izvanškolskih aktivnosti s djetetovim potrebama i djetetovim željama, prepoznati na vrijeme određene teškoće koje dijete pokazuje s ciljem da ranije prilagodimo djetetov oblik školovanja, ne da u osmom razredu opazimo da dijete nema kapacitete za redovan program i slično, pa smo frustrirani njegovim ocjenama. Rijetko odgajamo djecu da imaju vjeru u sebe, da

im gradimo samopouzdanje, potičemo ih i hvalimo, dajemo im osjećaj sigurnosti i kada kritiziramo, ne dajemo primjer kako treba. Kod neuspjeha je jasno definirati što je uopće neuspjeh, je li to ocjena, ponašanje, način kako se odnosi prema učitelju, vršnjacima... Važno je da dijete razumije da je škola mjesto i ugone, ne samo imperativa uspješnosti kroz cijenu i rezultate često nerelevantnih ocjena.

Koliko smo kao roditelji uopće sami educirani pripremiti ih na izazove koje nosi današnje školstvo?

Priprema djeteta u školi često je i individualna stvar jer je svako dijete priča za sebe, ali da bismo očuvali i povjerenje djeteta u učitelja, mislim da bi u nekim situacijama pripremu trebalo dati u ruke

kvalitetnih učitelja ili nastavnika koji bi kroz svoj kurikulum i pedagoški pristup prvi trebali biti educirani kako voditi dijete kroz obrazovni sustav, naravno uz pomoć i podršku roditelja. Ne sviđa mi se koncept prebacivanja brige i dosta toga na roditelja, s obzirom na to da nisu svi roditelji jednako obrazovani, nemaju iste mogućnosti ni istu razinu razumijevanja za djetetove edukativne potrebe. Uostalom, šaljem djeteta u školu da ga se poučava, a ne da roditelji po nekoliko sati na dan provode vrijeme uz djecu pokušavajući razumjeti zadaće, zadatke ili silne, vrlo često potpuno beskorisne projekte. Čini se da je danas roditelju glavni izazov kako uopće preživjeti obrazovni sustav koji silno traži savršenstvo, a najmanje je savršen.

Česta je dilema trebaju li i u kojoj mjeri roditelji pomagati djeci u učenju. U kontekstu zdravog razvoja djeteta kao ličnosti koja je vaša preporuka?

Naravno da dijete treba imati podršku kod kuće u situacijama kada zapne u školskom gradivu, ali i samu me često frustrirala potreba stalnih instrukcija ne samo kod djeteta koje slabije uči nego i kod odlikaša. Dakle, ispada da smo mi obrazovanje "na instrukcije" pa se čini da sami roditelji često nisu u stanju riješiti gradivo prvog razreda i šalju dijete na dodatne instrukcije. Uvesti dopunski rad, konzultacije u školi, pojačan angažman kod onih učenika koji zapinju, ali i uvesti rad s odličnom i perspektivnom djecom, marljivom djecom, koja su uglavnom i najviše zakinita u obrazovnom sustavu jer se njima uglavnom ne bavi nitko osim njih samih.

Koliko su nam kod djece razvijene radne navike? Kako ih poboljšati?

Individualno, kao i kod svih općenito. Međutim, radne navike i odnos prema radu i obavezama danas je na žalost nešto što sve manje vidam kod mladih, nespretni su, nemaštoviti, sa slabijim motoričkim vještinama, što je rezultat nas koji uglavnom imamo iste fraze za njih – "nemoj, ja ću", "nemoj, mogao bi se ozlijediti", "ja znam bolje", "ti samo uči", "pusti neka se odmori" i slično – pa se čudimo što ne znaju ni metlu u ruci držati, a kamoli obaviti neku drugu malo zahtjevniju radnju. Ne razumijem ni zašto smo iznenađeni činjenicom da se stalno povećava broj djece koja su jezično i općenito govorno

slaba, koja su nespretna, nevješta u puno toga, kada sam nedavno ostala neugodno iznenađena činjenicom da se ukinulo u obrazovnom sustavu i neke sprave na tjelesnom odgoju iz razloga da se djeca ne bi ozlijedila i slično. Ne bi me začudilo da uskoro na tjelesni odgoj idu virtualno preko videoigrica. Sami djecu svojim pristupom onemogućavamo da primarno budu ono što jesu – djeca.

Ocjene su jedna dimenzija školovanja, a druga je sazrijevanje među vršnjacima i razvijanje socijalnih vještina. U svijetu digitalije i otuđenosti kako naučiti dijete da bude – prijatelj?

Hm... teško pitanje i meni i njima jer je pojam prijateljstva danas sigurno dobio novo značenje; kako je danas sve brzo, instantno i potrošno, tako i oni gledaju da danas nekom jesi prijatelj, sutra nisi. Vidim da ih to jako muči, stalno mi se žale da nemaju prijatelje, da su osamljeni, vrijeme im je uglavnom usmjereno na virtualni svijet, ne na ovaj stvarni, mladi se lako razočaraju u odnose, ne vjeruju u prijateljstva već s 15 ili 16 godina. Dakle, to je teško pitanje koje nam stalno nameće drugo pitanje – zašto smo sve tako lako zeznuli s tom djecom jer nudeći im danas umjetnu inteligenciju koja dodatno mijenja ulogu prijatelja, nemam dobar savjet kako djecu usmjeriti na socijalizaciju jer radimo sve da im to uskratimo. Sve ide iz kuće od malih nogu, ali puno toga određi ulica, škola, društvo. Osnova je učiti dijete empatiji, ali i ona je danas postala sinonim za biti slab, tako da je ovo teško pitanje na koje, iskreno, nemamo pravi odgovor osim da usmjeravate dijete da razumije i sebe i druge te da kada može, pomogne, ne odmogne.